

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI: 10.18372/2307-9061.66.17413

УДК 340.13(045)

Р. А. Калюжний,

доктор юридичних наук, професор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4694-7764>

Л. О. Шапенко,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7351-641X>

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ФІКЦІЙ В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Національний авіаційний університет

проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна

E-mail: shapenkol@ukr.net

*Мета статті полягає у вивченні фікцій як правової категорії, їх місця в системі нетипових нормативно-правових приписів, проведенні науково-теоретичного аналізу порядку застосування юридичних фікцій в практичній діяльності, а також визначенні місця в сучасній системі засобів юридичної техніки. **Методологічну основу** дослідження склали загальнонаукові та спеціально юридичні методи пізнання, за допомогою яких проаналізовано різні наукові позиції та доктринальні підходи до вироблення уявлень щодо розуміння поняття та сутності юридичних фікцій, а також їх значення в правовій сфері. Одним із основних використаних методів є діалектичний метод пізнання, який дозволив встановити та виокремити якісні характеристики досліджуваного феномену. Завдяки історичному методу досліджено передумови появи та поширення юридичних фікцій в юридичній практиці, а також формування поглядів щодо сутності, змісту та призначення даної правової категорії. **Результати:** розробка теоретичних положень, на основі яких юридичну фікцію визначено як прийом юридичної техніки, за допомогою якого здійснюється визнання явно неіснуючого факту таким, що існує або навпаки – існуючого таким, що не існує. Даний прийом шляхом імітації реальності використовується для створення норми права, яка за умови недостатності чи малоефективності існуючих правових засобів регулює суспільні відносини, що виникають в об'єктивній дійсності. Також авторами на основі виділення особливих характеристик доведено значення даного універсального прийому юридичної техніки, який є не лише носієм законодавчої політики, а й інструментом, що забезпечує підвищення ефективності механізму дії права, досягнення вищого рівня правопорядку та зміцнення державної дисципліни. **Обговорення:** юридична фікція спрямовує процес пізнання фактичних обставин на встановлення передбачуваного відповідно до закону факту в разі наявності пов'язаних із ним обставин. Фікція сприяє обґрунтуванню знання про факт. А це і є процесуальне призначення юридичного припущення, тобто фікції. У процесі доведення фактичних обставин справи юридичне припущення (фікція) відіграє роль засобу їх юридичної кваліфікації. Застосування фікцій в судочинстві сприяє здійсненню правосуддя, реалізації права на судовий захист тощо. Тож поширення юридичних фікцій і зростання їх ролі останнім часом є цілком закономірним процесом, що пов'язане з реформацією правового регулювання, появою в ньому принципово нових галузей науково-теоретичного знання.*

Ключові слова: засоби юридичної техніки; правове регулювання; правопорядок; фікція; юридична техніка; юридична фікція.

Постановка проблеми та її актуальність.

Юридичні фікції є найбільш давньою та досить складною категорією, вивченням якої неодноразово займалися науковці минулого та сучасності. Серед основних питань, що піднімалися впродовж існування досліджуваного правового явища, можна виділити поняття та сутність його змісту, місце в механізмі правового регулювання суспільних відносин, значення для юридичної практики, вплив на розвиток юридичної техніки тощо. Однак науковий аналіз юридичних фікцій не втрачає своєї актуальності, особливо в умовах нинішньої розбудови правової держави, трансформації державно-правових інститутів та зміни підходів у процесі правового регулювання і вдосконалення засобів юридичної техніки.

Нині спостерігається підвищена увага вчених-правознавців до даного техніко-юридичного прийому і можна точно вказати проблеми, з якими вже стикалися дослідники юридичних фікцій на сучасному етапі розвитку юридичної науки. Зокрема, недостатнім є стан вивчення юридичної фікції з точки зору теорії права як універсальної правової категорії застосовуваної у всіх галузях права; розмежування категорії юридичних фікцій з іншими суміжними правовими категоріями, такими як юридична презумпція, аксіома, аналогія права тощо; неточне та неповне визначення поняття юридичної фікції відповідно до її істинної природи і її призначення в праві; недостатність комплексних досліджень юридичної фікції в аспекті застосування і ролі даного прийому в різних галузях як матеріального, так і процесуального права.

Відсутність узгодженої позиції науковців та юристів-практиків відносно правової сутності юридичних фікцій, їх типології, функціональної природи, процесуальної значущості тощо доводить потребу у розгляді означеної тематики. Адже звернення до проблематики юридичних фікцій в системі засобів юридичної техніки та важливості їх застосування в правовій дійсності є необхідним задля здійснення нового змістовного наповнення чи доповнення наявних наукових розробок.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми.

Дослідження ґрунтується на науково-теоретичних працях вітчизняних та зарубіжних

фахівців у сфері права. У сучасний період проблеми, пов'язані з юридичними фікціями, знаходять відображення у працях таких вчених як Л. Авраменко, І. Борщевський, Р. Вакс, О. Гринь, І. Зеленко, П. Машрувала, Л. Мозолюк-Боднар, Е. Моглен, І. Невзоров, О. Петришин, О. Ткачук, М. Цвік, Д. Черемков, І. Шутак.

Мета статті полягає у вивченні фікцій як правової категорії, їх місця в системі нетипових нормативно-правових приписів, проведенні науково-теоретичного аналізу порядку застосування юридичних фікцій в практичній діяльності, а також визначенні місця в сучасній системі засобів юридичної техніки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наукові погляди на сутність та значення юридичних фікцій в праві зазнавали істотних змін від повного заперечення їх значення у правовому регулюванні суспільних відносин до визнання важливими засобами юридичної техніки. Такі різні, інколи навіть діаметрально протилежні погляди викликані значною складністю даного поняття, наявністю доволі широкого кола різновидів юридичних фікцій, а також специфічним характером впливу на правовідносини, що зумовлює їх зв'язок з моделюванням абстрактних явищ.

Правове регулювання суспільних відносин передбачає не лише розробку розумних, справедливих за своїм змістом правових норм, але також грамотну юридичну техніку, яка забезпечує доступність, адекватне словесне вираження норм. Разом з тим, функції юридичної техніки не обмежуються створенням прийнятної структури нормативно-правового акта та бездоганного тексту. Юридична техніка може надавати нормам права особливий характер імперативності, яка пов'язана зі сприйняттям того чи іншого факту як істинного від самого початку. Для того, щоб адекватно відобразити існуючу соціальну реальність в праві, в юридичній техніці використовуються певні поступово створені людством правові способи і прийоми. Одним із таких прийомів відображення реальності (істинності) в праві і виступає така правова категорія як юридична фікція.

Фікція (від лат. *factio* – видумка, вимисел) – дещо неіснуюче, хибне, видумане, те, що вида-

ється з певною метою за дійсне; прийом, зміст якого полягає в тому, що дійсність підводиться під якусь умовну формулу. Першопочатково використання фікцій в праві було викликано потребою подолати консерватизм і формалізм стародавнього права, заснованого на релігійних догмах і традиціях. Правові норми, які склалися протягом століть і обслуговувалися божественним походженням, складно адаптовувалися до зміни умов суспільних відносин. Юридична фікція формально не змінювала букву закону, а дозволяла трансформувати правове регулювання у відповідності з практичними потребами.

Традиційно вважається, що юридична фікція вперше з'явилася в давньоримському праві. Численні приклади використання фікцій з достеменно відомою практичною ціллю дає римське право. Претори використовували фікції в тих випадках, коли «суворе» право потрапляло в логічне протиріччя з природними уявленнями про «справедливість», «добрі звичаї», «совість», «здоровий глузд» тощо. Фікція використовувалася претором в якості процесуального засобу в тих випадках, коли це протиріччя неможливо було усунути в рамках матеріального права. Претори приписували судді діяти таким чином, ніби факт, що не мав місця реально, був наявний, або навпаки, ніби реальний факт не мав місця [1, с. 24-25; 2].

Найбільш давній випадок використання в римському праві фікцій, найвірогідніше, виник в суді претора peregrinorum і був пов'язаний з пред'явленням цивільних позовів для захисту від правопорушень, коли однією зі сторін у відносинах виступали чужоземці (перегрини), на яких ці позови не розповсюджувалися. В преторську формулу вписувалася фікція «*si civis romanus esset...*» (якби він був римським громадянином...).

Яскравим прикладом юридичної фікції є інститут юридичної особи, який сформувався ще в римському праві і зберігся в сучасному правовому житті. В основу правового положення союзного утворення (організації) була покладена юридична природа фізичної особи. Звісно, союзне утворення не могло бути фізичною особою, проте діяло в правовому обороті в ролі «ніби фізичної особи, як громадянин, як людина». Це

була фікція, «священна неправда», неправда в силу необхідності забезпечити цивільному праву можливість подолати логічні протиріччя і забезпечити виконання головної його функції – регулювання суспільних відносин.

Юридичні фікції в римському праві можна розглядати як особливий прийом юридичної техніки, який полягає у визнанні завідомо неправдивого положення як істини, можливість спростування якої не має ніякого юридичного значення. Разом з тим римські юридичні фікції переслідували дві цілі: преторські фікції підводили неврегульовані правом суспільні відносини під дію вже існуючих правових норм, а інші фікції сприяли більш швидкому і спрощеному вирішенню різних юридичних питань, які виникають в правовій системі Стародавнього Риму.

Вищезазначене дозволяє надати визначення юридичній фікції як нормативному узагальненню, яким закріплюється неправдиве положення, що визнається за істину імперативно без будь-яких доказів, регулює суспільні відносини і є неможливим для спростування. Даний зміст розглядуваної категорії підтверджується як його семантичним значенням, так і його розумінням в юридичній літературі. В Новому тлумачному словнику дається визначення поняття «фікції» – те, що не відповідає дійсності, не існує або видаване з певною метою за дійсне; вигадка, витвір фантазії, обман, підробка, фабрикація; вигадане положення, вигадана сукупність думок, положень, що видається з певною метою за дійсне [3, с. 2]. І. Невзоров доводить, що фікція – це відомий прийом мислення, який застосовується для здійснення припущення відомої ненавної обставини наявною, або навпаки, ненавним наявного, у вирішенні завдання за допомогою хибного положення [4, с. 28].

Р. Ієрінг свого часу писав про юридичну фікцію як про «удаваний акт», за допомогою якого досягається відомий результат, допустимий даною правовою системою права. Він також характеризував юридичну фікцію як «юридичну неправду, освячену необхідністю», називав «білою брехнею закону», яка дозволяє уникати труднощів замість того, щоб долати їх, і являє собою свого роду «технічний обман» [5, с. 212].

В юридичній літературі юридична фікція визначається як припущення, що приховує або змушує приховувати той факт, що норма права зазнала змін шляхом модифікації її дії при незмінному вигляді. Таку практику застосовували англійські суди для розширення своєї юрисдикції, спрощення процедур та забезпечення засобів правового захисту, які в інший спосіб є недоступними [6, с. 202].

На доктринальному рівні юридична фікція розглядається також як уявна теоретико-правова конструкція, що дозволяє змодельовати тенденції формування і розвитку неіснуючого у дійсності, але необхідного у праві факту. І. Зеленко зазначає, що на рівні правотворчості юридична фікція є не лише засобом юридичної техніки, а й відтворюється у нормі фікції [7, с. 15]. Даної позиції притримуються і інші дослідники, зокрема визначаючи, що юридична фікція передбачає існування факту, якого насправді не може існувати, проте припущення такого факту залежить від наявності певних обставин [8, с. 80].

Вітчизняні дослідники теорії права юридичну фікцію визначають як техніко-юридичний прийом за допомогою якого: неіснуюче становище (відношення) оголошується існуючим і набуває загальнообов'язкового характеру внаслідок його закріплення в правовому приписі; штучно прирівнюються одна до іншої такі речі, які в дійсності є різними або навіть протилежними [9, с. 308]. І. Шутак юридичну фікцію розуміє як прийом юридичної техніки, який застосовується в об'єктивному праві та юриспруденції і полягає у визнанні наявного та навпаки [10, с. 123]. Д. Черемков юридичну фікцію в цивільному процесі досліджує як засіб юридичної техніки, який передбачає закріплення в процесуальному законі як існуючого свідомо неправдивого положення, що має певне юридичне значення, з метою оптимізації процедури судового розгляду [11, с. 4].

Досить розповсюдженим є підхід, відповідно до якого фікція розглядається як прийом юридичної техніки, що закріплений в нормативно-правових актах та який встановлює існуючий факт або обставину, яка в реальності не має місця. Юридична фікція є невід'ємною складовою і необхідним атрибутом правових норм, який зу-

мовлює універсальність і впорядкованість правил правового регулювання суспільних відносин [12, с. 16-19]. Варто наголосити, що юридичні фікції в системі засобів юридичної техніки забезпечують доступність законодавства та зручність його використання, що, в свою чергу, має важливе значення для зміцнення державної дисципліни [13, с. 10].

Також існує думка, що юридичну фікцію слід розуміти як припущення, за допомогою якого конструюється неіснуюче положення, яке визнається таким, що існує та наділене імперативністю і закріплюється нормою права. Юридична фікція як засіб юридичної техніки являє собою специфічні правові положення, за допомогою яких конструюється неіснуюча умовна правова реальність [14, с. 63].

Найвне в науковій літературі різноманіття підходів до дослідження юридичних фікцій значною мірою пояснюється розбіжністю трактувань «юридична фікція». Проте, очевидним є те, що подібне термінологічне різноманіття не сприяє науковій визначеності практичної придатності розглядуваного феномена. Для відображення відносно самостійного явища повинен використовуватися один термін, єдине поняття. Виникає питання, якому із наведених термінів варто надати перевагу. Зрозуміло, що вибір не може бути абсолютно довільним. А тому важливим завданням є визначення терміна, який найбільш адекватно відображає соціальну та юридичну природу досліджуваного явища.

В законодавстві відсутні будь-які терміни, які беззаперечно вказують на те, що певне положення є фікцією. Більш близьким до даного значення є слово «вважається», яке часто використовується в законодавстві. Цей термін може позначати фікцію або презумпцію, або використовуватися в значенні певного висновку чи підсумку. Наприклад, коли стверджується, що договір укладено чи розірвано за певних умов, то робляться логічні висновки про те, що даний наслідок обов'язково настає за наявності тих чи інших фактів. За умови використання даного терміна для позначення фікції наявність певних фактів не веде до певного висновку. І тому законодавець дає установку: «нехай буде так, хоча це не так». Фікції та презумпції являють собою

правову конструкцію, яка дозволяє визнавати юридичними фактами або зовсім неіснуючі, або лише ймовірно існуючі факти. Фікції схожі з презумпціями тим, що і ті, й інші ґрунтуються на припущеннях. Але, не дивлячись на очевидну подібність, дані категорії є різними юридично-технічними засобами, які спрямовані на досягнення спільної мети у праві. Юридичні фікції відрізняються від презумпцій за порядком їх закріплення в законодавстві, за ознакою неспростованості, за відсутністю ймовірності обставини, яка стверджується. Проте варто відмітити, що юридичні фікції, які виникають шляхом ствердження, згодом можуть стати презумпціями, оскільки учасники судових процесів за допомогою фікцій чинять тиск на сумнівне твердження, яке потім перетворюється на презумпцію [15]. Можна навести деякі норми, які слід відносити до розряду фікцій. Наприклад, «не є кримінальним правопорушенням заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності... (ч. 1 ст. 39 КК України); «строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню» (ст. 39 КУпАП); «у разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи, початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць – перше січня наступного року» (п. 2 ст. 43 ЦК України); «Якщо кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією річчю (складна річ)» (п. 1 ст. 188 ЦК України); «Поширювачем інформації, яку подає посадова особа чи службова особа під час виконання своїх посадових (службових) обов'язків вважається юридична особа, в якій вона працює (п. 4 ст. 277 ЦК України).

Подібних прикладів застосування юридичних фікцій у праві можна навести безліч, але і без того висновок вбачається очевидним: юридична фікція – це спосіб правового регулювання, за допомогою якого законодавець надає об'єкту правового регулювання ті якості, яких даний об'єкт не має; юридична фікція є виключним прийомом юридичної техніки, що застосо-

вується у випадках, коли досягнення мети поставленої законодавцем іншими засобами є неможливим; юридична фікція є оптимальним засобом технічного оформлення правових норм за рахунок лаконічності і категоричності формулювань; метод юридичної фікції застосовується не лише під час формулювання окремої норми права, але і у процесі побудови окремих інститутів права.

Можна сказати, що фікція виступає в якості регулятора суспільних відносин, використовуючи при цьому фіктивний спосіб, тобто закріплює на нормативному рівні неіснуюче. Юридичним фікціям як засобу юридичної техніки притаманні такі ознаки: явна помилковість; незаперечність; здебільшого імперативність (інколи можуть бути і диспозитивні фікції); навмисна деформація дійсності; визнання реальними неіснуючі обставини та заперечення існуючих; визнання існуючими обставини та ситуації до того, як вони виникли в реальній дійсності, або визнання того, що вони виникли пізніше, ніж це було насправді [16, с. 14]. Мається на увазі, юридичні фікції регулюють обставини, що знаходяться у стані непоправної невідомості, їх застосування відбувається у випадках проґалин в реальній дійсності, вони мають статично мінливий, деформаційний характер та є незаперечними, встановлене ними правило має імперативний характер.

У загальному вигляді використання юридичних фікцій звільняє від необхідності пояснювати значну кількість положень права; спрощує процедуру правового регулювання. Юридична фікція використовується в різних галузях права для того, щоб оптимізувати правове регулювання подібних між собою відносин.

Висновки. Застосування фікцій в науці, зокрема юридичній, обумовлено значним чином тим, що використання такого прийому має суттєві переваги, позбавляючи від необхідності давати зайві пояснення з приводу тих чи інших предметів, явищ, а також умовностей багатьох методів наукового дослідження (умовне сприйняття за істину, доказ від зворотного тощо). Юридична фікція спрямовує процес пізнання фактичних обставин на встановлення передбачуваного відповідно до закону факту в разі ная-

вності пов'язаних із ним обставин. Фікція сприяє обґрунтуванню знання про факт. А це і є процесуальне призначення юридичного припущення, тобто фікції. У процесі доведення фактичних обставин справи юридичне припущення (фікція) відіграє роль засобу їх юридичної кваліфікації. Застосування фікцій в судочинстві сприяє здійсненню правосуддя, реалізації права на судовий захист тощо.

Виходячи із даного дослідження, юридична фікція – це прийом юридичної техніки, за допомогою якого здійснюється визнання явно неіснуючого факту таким, що існує або навпаки – існуючого таким, що не існує. Тобто даний прийом використовується для створення норми права, яка регулює суспільні відносини, що виникають в об'єктивній дійсності. Можна констатувати, що поширення і роль юридичних фікцій останнім часом значно зросла і це зумовило значне збільшення їх кількості, а також підвищення ролі і значення в правовій сфері. Все це пов'язане з реформацією правового регулювання, появою в ньому принципово нових галузей науково-теоретичного знання.

Місце та значення юридичних фікцій в системі засобів юридичної техніки можна визначити завдяки наступним характеристикам:

- юридичні фікції є універсальним засобом юридичної техніки, адже даний феномен використовується на всіх етапах розвитку права, а також застосовується у всіх галузях права;

- юридичні фікції являють собою здебільшого імперативний регулятор суспільних відносин, які характеризуються станом непоправної невідомості;

- потенціал юридичних фікцій використовується як правотворчій, так і в правозастосовній практиці, оскільки вони можуть бути присутніми на всіх стадіях юридичної діяльності;

- маючи неспростовний та формальний характер, юридичні фікції слугують гармонізації та диференціації юридичної відповідальності, а також вносять стійкість і стабільність в законодавство, спрощують тлумачення закону;

- юридичні фікції мають особливе цільове призначення в механізмі правового регулювання найбільш значимих суспільних відносин;

- юридичні фікції виступають в якості засобу відображення правових цінностей в нормах права;

- юридичні фікції є способом ефективного заповнення прогалин в законодавстві, які розривають логічні зв'язки в правопорядку, тоді як за допомогою фікцій здійснюється їх відновлення.

Тож, сучасна юридична фікція, як особливий універсальний прийом юридичної техніки, є не лише носієм законодавчої політики, а й інструментом, що забезпечує підвищення ефективності механізму дії права, досягнення вищого рівня правопорядку та зміцнення державної дисципліни.

Література

1. Фулей Т. Римське право як основа сучасних загальнолюдських принципів права. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* Одеса: Юридична література, 2002. Вип. 13. С. 24–28.

2. Maine H. Ancient Law. URL: <http://www.thelatinlibrary.com/law/maine.htm> (дата звернення: 10.03.2023).

3. Новий тлумачний словник української мови. У трьох томах. Т. 3. Видання друге, виправлене. Київ: Вид-во «Аконіт», 2001. 656 с.

4. Невзоров І. Генеза та розвиток уявлень про природу «правові фікції» у вітчизняній та світовій юриспруденції. *Юридичний вісник.* 2020. № 6. С. 19-30. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2025>

5. Jhering R. Geist Des Romischen Rechts. Berlin, 1981. P. 212.

6. Wacks R. Understanding Jurisprudence: An Introduction to Legal Theory. *Oxford University Press.* February 2, 2012. P. 202. URL: <https://doi.org/10.1093/he/9780199608263.001.0001>

7. Зеленко І.П. Підстави класифікації фікцій. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля.* 2020. № 1(1). С. 13-17. URL: <https://doi.org/10.32342/2709-6408-2020-1-1-2>

8. Mashruwala P. Legal Fictions: Do they fit the Juristic Reality? *International Journal of Legal Science and Innovation.* 2020. Vol. 2. Iss. 3. P. 76-82.

9. Загальна теорія держави і права: підруч. для студентів юрид. вищ. навч. закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с.

10. Шутак І.Д. Юридична техніка : курс лекцій. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич: Коло, 2015. 228 с.

11. Черемков Д.В. Юридичні презумпції та фікції в цивільному процесі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 20 с.

12. Ткачук О.С. Фікції в цивільному процесі України: питання теорії та практики. *Науковий вісник гуманітарного університету. Серія юриспруденція*. 2015. № 17. Том 2. С. 16-19.

13. Мозолюк-Боднар Л.М. Вплив юридичної техніки на зміцнення державної дисципліни: теоретичний аспект дослідження. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2021. № 1. Том 32(71). С. 7-11.

14. Калюжний Р.А., Шапенко Л.О. Наукові основи правотворчості та юридичної техніки: курс лекцій. Київ: «Видавництво «Людмила», 2019. 74 с.

15. Moglen E. Legal Fictions and Common Law Legal Theory – Some Historical Reflections. Originally prepared for publication Tel-Aviv University Studies in Law. August 14, 1989. Columbia University. URL: <http://moglen.law.columbia.edu/publications/fict.html> (дата звернення: 10.03.2023).

16. Борщевський І.В., Гринь О.Д. Поняття та класифікація правових фікцій у сучасній правовій науці. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2021. Вип. 67. С. 11-14.

References

1. Fulei T. Ryske pravo yak osnova suchasnykh zahalnoliudskykh pryntsyypiv prava. *Aktualni problemy derzhavy i prava : zb. nauk. pr.* Odesa: Yurydychna literatura, 2002. Vyp. 13. S. 24–28.

2. Maine H. Ancient Law. URL: <http://www.thelatinlibrary.com/law/main.htm> (дата звернення: 10.03.2023).

3. Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. U trokh tomakh. T. 3. Vydannia druhe, vypravlene. Kyiv: Vyd-vo «Akonit», 2001. 656 s.

4. Nevzorov I. Heneza ta rozvytok uiavlen pro pryrodu «pravovi fiktsii» u vit-chyznianiі ta svitovii yurysprudentsii. *Yurydychnyi visnyk*. 2020. № 6. S. 19-30.

5. Jhering R. Geist Des Romishen Rechts. Berlin, 1981. P. 212.

6. Wacks R. Understanding Jurisprudence: An Introduction to Legal Theory. *Oxford University Press*. February 2, 2012. P. 202.

7. Zelenko I.P. Pidstavy klasyfikatsii fiktsii. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia*. 2020. № 1(1). S. 13-17.

8. Mashruwala P. Legal Fictions: Do they fit the Juristic Reality? *International Journal of Legal Science and Innovation*. 2020. Vol. 2. Iss. 3. P. 76-82.

9. Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruch. dlia studentiv yuryd. vyshch. navch. zakladiv / M.V. Tsvik, O.V. Petryshyn, L.V. Avramenko ta in. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 s.

10. Shutak I.D. Yurydychna tekhnika: kurs lektzii. Ivano-Frankivsk: Laboratoriia akademichnykh doslidzhen pravovoho rehuliuвання ta yurydychnoi tekhniki. Drohobych: Kolo, 2015. 228 s.

11. Cheremkov D.V. Yurydychni prezumptsii ta fiktsii v tsyvilnomu protsesi Ukrainy: avtoref. dys... kand. yuryd. nauk 12.00.03 / Nats. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa, 2015. 20 s.

12. Tkachuk O.S. Fiktsii v tsyvilnomu protsesi Ukrainy: pytannia teorii ta prakty-ky. *Naukovyi visnyk humanitarnoho universytetu. Seriiia yurysprudentsiia*. 2015. № 17. Том 2. S. 16-19.

13. Mozoliuk-Bodnar L.M. Vplyv yurydychnoi tekhniki na zmitsnennia derzhavnoi dystsypliny: teoretychnyi aspekt doslidzhennia. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernad-skoho. Seriiia : Yurydychni nauky*. 2021. № 1. Том 32(71). S. 7-11.

14. Kaliuzhnyi R.A., Shapenko L.O. Naukovi osnovy pravotvorchosti ta yurydychnoi tekhniki: kurs lektzii. Kyiv: «Vydavnytstvo «Liudmyla», 2019. 74 s.

15. Moglen E. Legal Fictions and Common Law Legal Theory – Some Historical Reflections. Originally prepared for publication Tel-Aviv University Studies in Law. August 14, 1989. Columbia University. URL: <http://moglen.law.columbia.edu/publications/fict.html> (дата звернення: 10.03.2023).

16. Borshchevskiy I.V., Hryn O.D. Poniattia ta klasyfikatsiia pravovykh fiktsii u suchasniі pravovii nautsi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnogo universytetu. Seriiia Pravo*. 2021. Vyp. 67. S. 11-14.

PLACE AND SIGNIFICANCE OF LEGAL FICTIONS IN THE SYSTEM OF MODERN MEANS OF LEGAL TECHNIQUE

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: shapenkol@ukr.net

The purpose of the article is to study fictions as a legal category, their place in the system of non-typical legal regulations, to conduct a scientific and theoretical analysis of the procedure for applying legal fictions in practical activities, as well as to determine their place in the system of modern means of legal technique.

Research methods: *the study is based on general scientific methods as well as specific legal methods, with the help of which various scientific positions and doctrinal approaches to the development of ideas regarding understanding the concept and essence of legal fictions, as well as their significance in legal sphere, have been analyzed. One of the main methods used is the dialectical method, which made it possible to establish and distinguish the qualitative characteristics of the phenomenon under study. The use of the historical method made it possible to investigate the prerequisites for the emergence and spread of legal fictions in legal practice as well as the formation of views on the essence, content and purpose of this legal category.* **Results:** *the result of the scientific work is the development of theoretical provisions, on the basis of which legal fiction is defined as a practice of legal technique, with the help of which an apparently non-existent fact is recognized as the one that exists or, on the contrary, an existing fact is recognized as the one that does not exist. By imitating reality, this practice is used to create a rule of law, which, in case of insufficiency or ineffectiveness of existing legal means, regulates social relations arising in objective reality. Also, by emphasizing special characteristics, the authors proved the importance of this universal practice of legal technique, which is not only a carrier of legislative policy, but also a tool that ensures the improvement of the effectiveness of the legal mechanism, the achievement of a higher level of law and order, and strengthening of state discipline.* **Discussion:** *legal fiction directs the process of cognition of factual circumstances to the establishment of a fact presumed in accordance with the law in case of presence of related circumstances. Fiction contributes to the justification of knowledge about a fact. This is the procedural purpose of legal assumption, that is, fiction. In the process of proving the factual circumstances of the case, legal assumption (fiction) acts as a means of their legal qualification. The use of fictions in judicial proceedings contributes to the administration of justice, exercise of right to legal protection, etc. Therefore, the spread of legal fictions and the recent growth of their role are completely natural processes, which are connected with the reformation of legal regulation, the emergence of fundamentally new branches of scientific and theoretical knowledge.*

Key words: *means of legal technique; legal regulation; law and order; fiction; legal technique; legal fiction.*

Стаття надійшла до редакції 10.03.2023